

SABORNICA U POREČU

KROZ IZLOŽBENE DVORANE

I dvorana - Ovdje su prikazana zbivanja 1860. g. koja su prethodila velikom saboru. Karta hrvatskih zemalja pokazuje, da je Hrvatska 60-tih godina XIX st. bila politički razjedinjena. Pored banske Hrvatske postoji još uvijek i Vojna Krajina u koju je uključen velik dio hrvatskih zemalja, dok Istra i Dalmacija imaju svaka zasebnu austrijsku upravu.

Još od kraja 1859. i početka 1860. g. izbijale su u Zagrebu demonstracije, koje su obično završavale s napadnjima na grbove sa carskim orlovima. Demonstracije su bile uperene protiv svih suradnika apsolutizma, a 28. XI omladina je protjerala njemačke glumce iz kazališta.

U pojedincu carevinskom vijeću naše su zemlje zastupali Strossmayer, Vraniczany i Borelli. Pred vijećem Strossmayer se zalagao za federalizam i tu je pokrenuo pitanje sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom.

Nakon objavljanja »Listopadske diplome« sastala se u Zagrebu banska konferencija, koja priprema saziv hrvatskoga sabora.

Godine 1860. (1. X) počinje u Zagrebu izlaziti dnevnik »Pozor«.

II dvorana - Dne 26. II 1861. g. izdane »Veljački patent« kao neka vrsta tumača za provedbu »Listopadske diplome«. Car je sazvao sabor na zasjedanje i svojim pismom od 26. II odredio mu i njegove najvažnije zadatke.

Izbori za sabor obavljeni su po izbornom redu koji je davao pravo glasa neznatnom dijelu stanovništva (2%). U sabor je došao velik broj velikaša i virilista na osnovu banskih poziva, dok su izabrani zastupnici bili snabdjeveni punomoćima.

Na prvoj saborskoj sjednici instaliran je ban Šokčević, položivši istu prisagu kao i Jelačić 1848. godine.

Sabor, konstituiran u pet odsjeka, odmah se obratio kralju adresom u kojoj značajno mjesto zauzima zahtjev za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom. Još prije sastanka Hrvatskog sabora obnovljen je ustavni život u hrvatskim županijama.

III dvorana - Zamašan rad hrvatskog sabora 1861. godine obuhvatio je čitav niz najrazličitijih problema. Saborske rasprave i zaključci upućuju na veoma raznoliku i značajnu djelatnost.

Sabor je gotovo jednoglasno zaključio da se jezik u trojednici proglaši »jugoslavenskim«.

Naročito je bila živa debata o Vojnoj Krajini. Na molbu sabora vladar je odredio da Krajina pošalje svoje zastupnike u sabor, ali se oni imaju vratiti svojim kućama, čim sabor završi raspravu o državnopravnim pitanjima.

Sabor se zalaže za teritorijalnu cjelokupnost hrvatskih zemalja, a podupire i zahtjeve vojvodanskih Srba. Od posebnog je značaja saborski Zak. čl. XXXI o ravnnopravnosti Hrvata i Srba.

Raspisivala se i pitanje utemeljenja jugoslavenske akademije i jugoslavenskog sveučilišta.

Centralni i najznačajniji predmet saborskog raspisivalanja je pitanje državnopravnog položaja Hrvatske prema Ugarskoj i Austriji. Na tim se pitanjima dijele mišljenja, otkrivaju drugačiji stavovi i formuliraju politički programi koji znače početak formiranja novih stranačkih grupacija. U saborskim raspravama sudjeluje velik broj zastupnika čija imena će dominirati hrvatskom politikom nekoliko idućih decenija: Strossmayer, Rački, Starčević, Kvaternik, Urbančić, Šulek, Kušlan, Perkovac, Mažuranić, Mrazović, Vončina i dr.

IV dvorana - U ovoj dvorani prikazani su glavni momenti političkog zbivanja u Dalmaciji i Istri. 1861. g. Objavljanje »Listopadske diplome« obnovilo je u Dalmaciji već ranije probudenu težnju za sjedinjenje s Hrvatskom.

Saziv prvoga dalmatinskog sabora u Zadru obnovio je staru raspravu između prijatelja sjedinjenja i autonoma. Javljuju se brojni, često puta i žučni, spisi za i protiv sjedinjenja.

Iako je car izrazio spremnost da provede sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, stvarno je sprečavao da to izvrši. Tako se predstavnici Dalmacije nisu pojavili na banskoj konferenciji u Zagrebu, na koju su bili pozvani. Sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom nije bilo u skladu s politikom bečkog dvora. Zato je sabor u Dalmaciji potpomagao autonomije, koji su se protivili sjedinjenju.

Izbori za dalmatinski sabor obavljeni su po izbornom redu, prema kojemu su autonomija osigurali većinu. Neuspjeh na prvim izborima nije pokolebao narodnjake, već naprotiv oni započinju borbu s mnogo upornosti i zanosom. 1. III 1862. g. započeo je izlaziti »Il Nazionale«, glasilo narodnjaka. Istovremeno se otvaraju u svim većim mjestima čitaonica svojim radom na narodnom osvješćivanju naročito se ističu Miho Pavlinović, Miho Klačić i Natko Nodilo.

Godine 1861. izabran je i prvi istarski sabor. Izabrano je 30 zastupnika, a sjedište sabora bilo je u Poreču. Zahvaljujući sistemu posrednog glasanja, absolutnu većinu u saboru imali su Talijani. Pa ipak je nekolicina slavenskih zastupnika u saboru započela odlučnu borbu za narodni jezik.

*
Jugoslavenska misao zasnovana na principima ravnopravnosti i uzajamnosti, a napose misao zbljižavanja Hrvata i Srba, koja je tako duboko izražena 1861. godine, prodire od tada sve više u narod, da nakon mnogobrojnih prepreka konačno bude ostvarena tek kroz narodnu revoluciju u današnjoj jugoslavenskoj federaciji.

1861. GODINA U HRVATSKOJ

P O V O D O M 100-G O D I S N J I C E
V E L I K O G S A B O R A
I N A R O D N O G P R E P O R O D A
U D A L M A C I J I I I S T R I

S V I B A N J - L I P A N J 1961.

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE
JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

6834

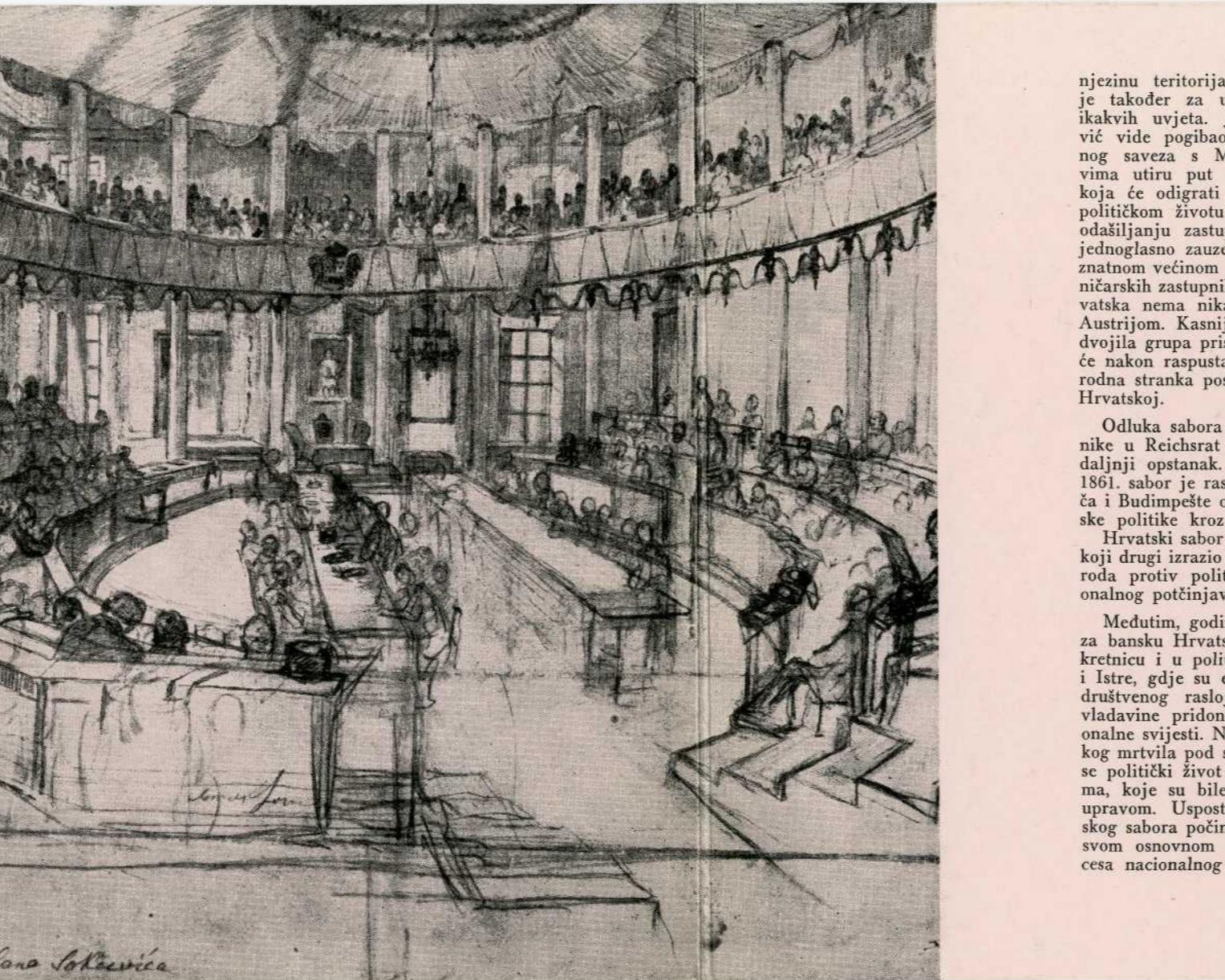
Unutrašnje političke suprotnosti između austro-njemačke vladajuće skupine i potlačenih naroda u Austriji, a napose teška privredna kriza i vanjsko politički neuspjesi monarhije pri kraju 50-tih godina XIX stoljeća doveli su do pada Bachova apsolutizma. Politika germanizacije doživjela je potpuni slom. Dne 5. III 1860. car je sazvao «Pojačano carevinsko vijeće», koje će raspraviti o novim mjerama za poboljšanje stanja u monarhiji. Vijeće je zasjedalo od 31. V do 28. IX izjasnivši se za federalizam sa centralnim parlamentom. U vezi s ovim prijedlogom car je 20. X 1860. izdao »Lisotpadsku diplomu« kojom obnavlja ustavni život u austrijskim zemljama. No pod pritiskom njemačke buržoazije ubrzo je napustio tu ideju, pa se »Veljačkim patentom« 1861. ponovno vraća u centralističke okvire. Po tom patentu ostaje u Beču za cijelu državu centralna vlast i centralni parlament. Istovremeno su sazvani na vijećanje i zemaljski sabori pojedinih krunovina sa zadatkom da između ostalog izaberu i svoje predstavnike u centralni parlament.

Obnova ustavnog života i saziv sabora 1861. značili su za Hrvatsku događaj od izuzetne važnosti. U vladarevu reskriptu stavlja se hrvatskom saboru u dužnost, da nakon instalacije bana uzme u pretres odnos Hrvatske prema Ugarskoj, a zatim da izabere predstavnike za bečki Reichsrat. Hrvatska je, dakle, morala utvrditi svoje mjesto u sklopu monarhije.

Rješenja i zaključci »Velikog sabora« 1861. izraz su onih društvenih snaga koje su bile nosioci političkog života Hrvatske toga doba. U uvjetima još nerazvijenih ekonomskih prilika građanska klasa je tek u formiranju, pa ipak glavu riječ u saboru ima građanska inteligencija. Pored biranih narodnih zastupnika u banskoj Hrvatskoj i u Krajini, članovi sabora još uvijek su u velikom broju i raniji velikaši i virilisti. Sabor 1861. g. (izabran po izbornom redu donesenom prema onom iz 1848. g.) predstavlja se kao skup jakih intelektualaca koji su svojim ranijim zalaganjem za nacionalna i državna prava Hrvatske stekli povjerenje u narodu. Oni, koji su se za vrijeme apsolutizma opredijelili za službu Beču, nisu bili izabrani u sabor.

U četiri mjeseca svoga rada sabor je obavio golem posao, udariši temelje mnogim modernim neophodno potrebnim institucijama. »Neima bo predmeta spadajućeg u državni, politički, sudstveni i socijalni život naroda našega, koji se na istome saboru potaknuo i uvažio nije. Ako se uzme državno pravo naše, eno državno-pravnih pitanjih: o odnosačih trojedne kraljevine Hrvatske naprama Ugarskoj i centralnoj vlasti austrijskoj; o sdrženju Dalmacije; o ustrojstvu Vojvodine srbske itd., o kojih je sabor taj vićeao, a stranom i odlučivao. (Kušlan-Šuhaj: Saborski spisi, sv. I, str. I). Posebno treba istaknuti misao o zbljiženju južnoslavenskih naroda, misao o ravnopravnosti Hrvata i Srba koje su često dolazile do izražaja ne samo u saborskima raspravama nego i u njegovim zaključcima.

U tretiranju državnopravnih problema sabor je uglavnom jednodušan u obrani hrvatske samostalnosti prema Austriji. U odnosu na Ugarsku znatan broj zastupnika, i to ne samo unionista, sklon je za suradnju s Mađarima u cilju zajedničke obrane od absolutističkog presizanja Beća. Nakon dugotrajne debate većina je usvojila znameniti članak XLII. Njegova je temeljna misao da je Hrvatska voljna stupiti u uži savez s Ugarskom, ali tek onda, kad Ugarska »prizna samostalnost i neodvisnost Hrvatske i

ti svoje predstav-
resudna za njegov
pismom od 8. XI
dilema između Be-
vni sadržaj hrvat-
slijedećih godina.

više je nego bilo
je i reagiranje na-
linjavanja i naci-

ije značajna samo
nači ozbiljnu pre-
vanjima Dalmacije
zaostalost, sporost
pritisak tuđinske
jem razvoju naci-
godišnjega politič-
olutizma razbuktao
hrvatskim zemljama
ktnom austrijskom
matinskog i istori-
jna borba koja po-
znači početak pro-
nja.

nas milotiv i vladar i kraj FLAMO JOSIP I. biagoljivo je svojim n

svavega kraljevine Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, učine potrebne mredbe, da se u svrhu potaknega predresanja i sve-
stranzo-zadovoljstva uredenja ovoga pitanja, sastanu odlasnički u krnjivine Dalmacije, na razpravljenje istog pitaja s hau-
skim konferencijama.

...ong i was visited by my dacee to : ,in je on praktion pristav na zelje unut, kojim je trevogao da uze opis s vremena...

Barmauer, braun jednarva!
Vi zate, da je sicer vik i tak, osman grčku veliča, i ovati za Vojvodino, jedno le ista. Vi zate, da vao učega duga i devoja za vas stolnici, skočiti svil-

Tedja nas je rekla o koreni rastenja, jedna glica, lila ujet i tajta, dešter jedne male vodnjake, arduin je uveo u svet rasprava i sva urođena vrta prokupata.

Balkanici, bratje jednokrvni!

Terbaik pada pengaruhnya terhadap kebutuhan dan pengetahuan tentang kesehatan adalah faktor pendidikan, yang memiliki pengaruh yang kuat terhadap kesehatan.

Nije ti u delu koji je napisao Hrvatski ministarstvo za kulturu i šport, ali i u drugim institucionalnim izvještajima, u kojima je istaknut da rješenje o proglašenju nezavisnosti BiH je dobio podršku i potporu svih stranačkih subjekata.

Wz. znakomia za higer sporudek, moja urodzena, ukuši skrivnica, u sonom Italiju, kopo koso i. Dalmatsko gromje nasego daleka askratili mi, a primorski groduci u primorski groduci, wie skupi sila zolte: Wie da tu bao gowalj, wie Nasina our ukuši ukuši gromje. Solt

Bi počekl jekh Dant i Petrik. Tosa i trijna, visoko vysokim, kum sko en i vli uplhe: ali ejdeno sotstrano z sveta duganju, po pribire sascha uvede, a vsg mnozstvo jekh, da isti nenie i stepnoi katorozhnoi noveishi, no kognje o saschi was logati i mudri jekh.

hao schonst hant sa shabdom merclom kip rie' x olentz karst van i nass prokture - ve ponselit, do p slugs julus | alhundu rice, esklipat arand | cariva spachl
doce je raudor - serup vce - uschla spragnis ala

Zagrebu dne 10. prosinca 1890.

PROGLAS BANSKE KONFERENCIJE

卷之三

Banska konferencija.